

Żywność ekologiczna – współczesny trend czy konieczność?

Organic food – a modern trend or necessity?

Laura Roguska¹, Norbert Rączka², Grażyna Świdierska-Kończak²

¹Wyższa Szkoła Rehabilitacji

²Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Streszczenie

Praca przedstawia wymogi formalno-prawne dla produkcji żywności ekologicznej, charakteryzuje jej jakość zdrowotną. Stan wiedzy konsumentów na temat produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego jest niewystarczający i wskazuje na konieczność kształcenia w przedszkolach, szkołach oraz w środowisku rodzinnym.

Słowa kluczowe: żywność ekologiczna, regulacje prawne, konsumenci

Abstract

The work presents formal and legal requirements for the production of organic food, and characterizes its health quality. The state of consumer knowledge about products from organic farming is insufficient and indicates the need for education in kindergartens, schools and in the family environment.

Keywords: organic food, legal regulations, consumers

Wstęp

Mianem żywności ekologicznej, organicznej, biologicznej lub biodynamicznej określa się produkty pochodzące z rolnictwa ekologicznego. Są to nieprzetworzone płody rolne pochodzące z rolnictwa ekologicznego, a także produkty z nich wytworzone. Zaliczamy tu także produkty i różnego rodzaju przetwory pochodzenia zwierzęcego produkowane w gospodarstwie ekologicznym. Żywność ekologiczna jest określana jako żywność wysokiej jakości, ze względu na pochodzenie surowców z gospodarstw ekologicznych, stosujących ściśle określone metody produkcji. Uprawa tego rodzaju surowców powinna być prowadzona

na terenach cechujących się czystą glebą, powietrzem i wodą [1, 8, 16, 19, 27, 42].

Zgodnie z obowiązującym Rozporządzeniem Unii Europejskiej produkcja ekologiczna opiera się na następujących zasadach:

- odpowiednie zaprojektowanie procesów biologicznych i zarządzanie nimi (wykorzystanie żywych organizmów i mechanicznych metod produkcji, stosowanie uprawy roślin na gruntach rolnych oraz prowadzenie produkcji zwierzęcej lub akwakultury spełniającej zasadę zrównoważonej eksploatacji zasobów rybnych, wykluczające stosowanie GMO i produktów z GMO,

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdorska-Kołaczk

- ograniczenie stosowania środków zewnętrznych poza ekologicznymi oraz środków z syntezy chemicznej do wyjątkowych przypadków,
- dostosowanie zasad produkcji ekologicznej do stanu sanitarnego, regionalnych różnic klimatycznych oraz stopnia rozwoju praktyk hodowlanych [42].

Podstawy prawne żywności ekologicznej w Unii Europejskiej

W Unii Europejskiej produkcja ekologiczna jest objęta systemem nadzoru, co gwarantuje konsumentom, że produkt żywnościowy oznakowany terminem „ekologiczny” jest odpowiedniej jakości oraz został wytworzony zgodnie z wymaganiami w zakresie produkcji. Ujednolicone unijne przepisy obowiązują wszystkich producentów, pośredników i przetwórców biorących udział w całym łańcuchu produkcji i obrotu żywnością ekologiczną, od wytworzenia produktu rolnego w gospodarstwie do wprowadzenia do obrotu dla odbiorcy końcowego – konsumenta. Najważniejsze akty prawne regulujące prowadzenie działalności w zakresie rolnictwa ekologicznego na poziomie wspólnotowym to:

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 [42];
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 967/2008 z dnia 29 września 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych [43];
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli [41];
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1254/2008 z dnia 15 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 889/2008 ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządze-

nia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli [40].

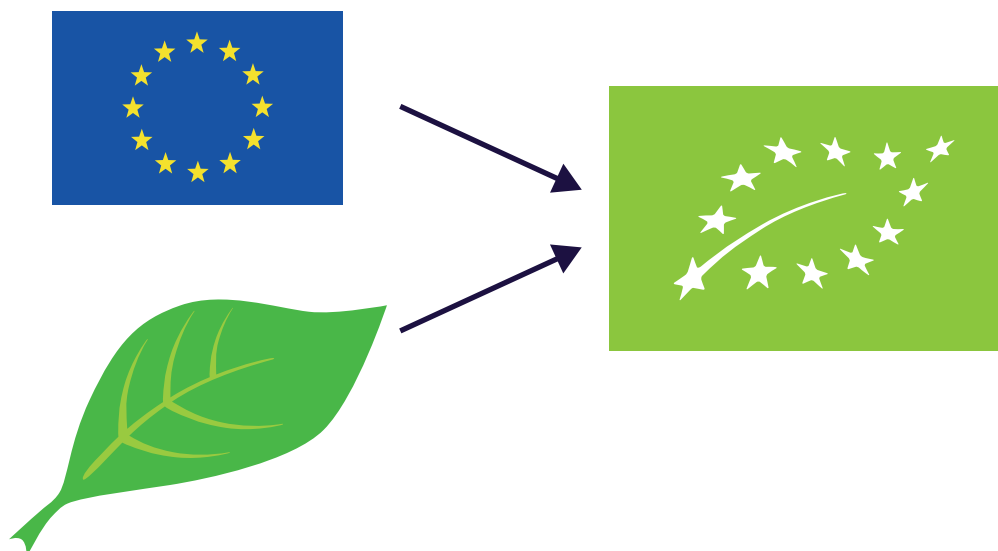
Rozporządzenia Rady i rozporządzenia Komisji są w Polsce wdrożone przepisami krajowymi – Ustawą z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym [44] oraz jej nowelizacją z 5 grudnia 2014 roku [45]. Przepisy określają, że każdy etap produkcji, począwszy od produkcji wstępnej, aż do przechowywania, przetwarzania, transportu i sprzedaży lub zaopatrzenia ostatecznego klienta musi podlegać kontroli i certyfikacji [15].

Akty prawa polskiego regulujące zasady rolnictwa ekologicznego

Obowiązujące w Polsce przepisy dotyczące rolnictwa ekologicznego są oparte o ustawodawstwo krajowe oraz Unii Europejskiej. Zasady funkcjonowania rolnictwa ekologicznego i produkcji żywności ekologicznej na poziomie Unii Europejskiej są regulowane podstawowym dokumentem, którym jest Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.

Na poziomie krajowym zagadnienia rolnictwa ekologicznego są ujęte, w Ustawie o rolnictwie ekologicznym z dnia 25 czerwca 2009 r. Regulacje w niej zawarte są przeniesieniem na grunt krajowy przepisów unijnych z Rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. Ustawa ta określa zadania dla organów administracji publicznej i jednostek organizacyjnych w zakresie wykonania przepisów tego Rozporządzenia Rady dotyczących rolnictwa ekologicznego. Oprócz wymienionej ustawy w okresie od 22 października 2009 do 12 maja 2010 wydane zostały trzy Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące różnych aspektów rolnictwa ekologicznego, w tym:

- niektórych warunków produkcji ekologicznej;
- zasad nabywania uprawnień inspektora rolnictwa ekologicznego;

Rycina 1. Logo Rolnictwa Ekologicznego [26]

- jednostek organizacyjnych oceniających i potwierdzających zgodność środków do produkcji ekologicznej z wymaganiami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego [24,37, 38, 39].

Certyfikaty i oznaczenia żywności ekologicznej

Unijne logo produktów ekologicznych zostało wprowadzone Rozporządzeniem Komisji (UE) nr 271/2010 z dnia 24 marca 2010 r. Sposób jego wykorzystania reguluje art. 57 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 889/2008. Od 1 lipca 2010 roku stosowanie ekologicznego logo UE jest obowiązkowe na wszystkich paczkowanych ekologicznych produktach żywnościowych na terenie Unii Europejskiej. Unijne logo produktów ekologicznych to połączenie dwóch symboli: flagi europejskiej – oficjalnego emblematu Unii Europejskiej od 1986 roku – oraz liścia, który symbolizuje naturę i ideę zrównoważonego rozwoju.

Żywność ekologiczna na rynku musi spełniać wszystkie przepisy, dopuszczające produkty żywnościowe do obrotu detalicznego oraz dodatkowo powinna być zapakowana w jednostkowe opakowania. Informacja na etykiecie artykułu rolno-spożywczego wskazuje konsumentowi, że pochodzi on z rolnictwa ekologicznego tylko

wówczas, gdy artykuł ten został wyprodukowany przez producenta zgodnie z przepisami obowiązującymi w zakresie rolnictwa ekologicznego i producent ten znajduje się pod kontrolą upoważnionej jednostki certyfikującej.

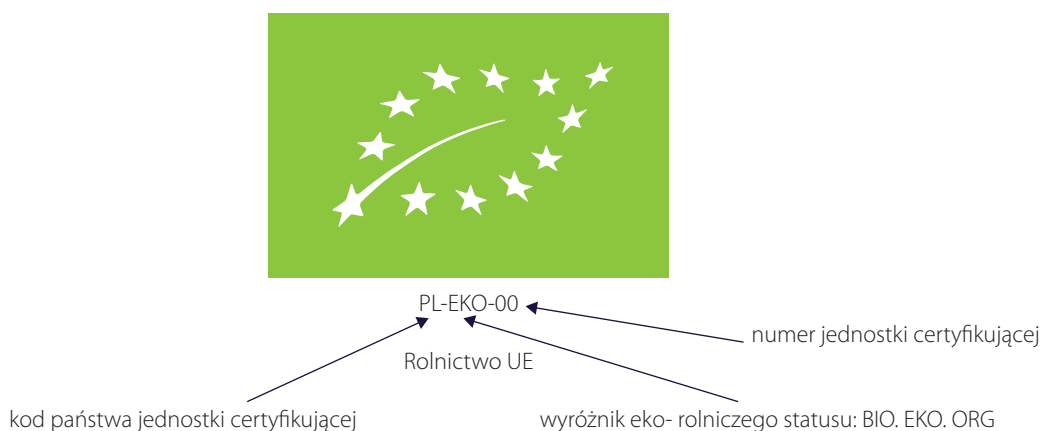
Zgodnie z przepisami produkt może być oznakowany jako ekologiczny, jeżeli co najmniej 95% masy jej składników pochodzenia rolniczego stanowią składniki ekologiczne, a jego produkcja jest oddzielona w czasie i przestrzeni od żywności nieekologicznej. Dodatki i substancje pomocnicze w przetwórstwie, środki aromatyzujące, preparaty na bazie mikroorganizmów i enzymów, minerały, mikroelementy, witaminy muszą być pochodzenia naturalnego i mogły zostać poddane tylko procesom mechanicznym, fizycznym i biologicznym, enzymatycznym lub mikrobiologicznym [26].

Nieekologiczne składniki rolne mogą być stosowane zgodnie z listą znajdującą się w załączniku IX rozporządzenia komisji WE nr 889/2008 lub są dopuszczone na podstawie czasowego zezwolenia wydawanego przez państwo członkowskie.

Określenie występujące na etykiecie lub innym opisie produktu rolnictwa ekologicznego wskazujące, że został wyprodukowany metodami ekologicznymi, to określenie „ekologiczne/y” oraz jego zwyczajowe pochodne takie jak bio-, eko- lub jego zdrobnienia stosowane samodzielnie.

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdierska-Kończak

CO POWINNA ZAWIERAĆ ETYKIETA PRODUKTU EKOLOGICZNEGO

Rycina 2. Obowiązkowe informacje zamieszczone na etykiecie produktu ekologicznego [26]

Odnoszą się one do metody produkcji i muszą jednoznacznie wskazywać, że produkt lub jego składniki zostały wytworzone z wykorzystaniem ekologicznych metod.

Etykieta produktu ekologicznego przede wszystkim powinna zawierać:

- unijne logo produkcji ekologicznej,
- numer jednostki certyfikującej,
- miejsce produkcji nieprzetworzonych produktów rolniczych, czyli:
  - „rolnictwo UE” – gdy surowiec rolniczy wyprodukowano w UE;
  - „rolnictwo spoza UE” – gdy surowiec rolniczy wyprodukowano w krajach trzecich;
  - „rolnictwo UE/spoza UE” – gdy część surowców wyprodukowano we Wspólnocie, a część w kraju trzecim [26].

Ponadto każdy producent obowiązkowo musi zamieszczać na etykiecie produktu rolnictwa ekologicznego następujące informacje:

- nazwa produktu łącznie z odniesieniem do metody produkcji ekologicznej, sugeruje nabywcy, że produkt ten lub jego składniki zostały uzyskane zgodnie z zasadami produkcji ekologicznej;
- nazwa i dokładny adres producenta.

Oznaczenia „UE” lub „spoza UE” może być zastąpione lub uzupełnione nazwą kraju, jeśli wszystkie surowce, z których wytworzono produkt, wyprodukowano w tym kraju. Na etykiecie oprócz danych wymaganych przepisami

dotyczącymi przetwórstwa ekologicznego muszą znaleźć się informacje wymagane ogólnymi przepisami dotyczącymi znakowania [26].

Podstawowe zasady produkcji ekologicznej

Celem rolnictwa ekologicznego na szczeblu produkcji rolnej, przetwórstwa, dystrybucji, jak również konsumpcji jest utrzymanie i wzmacnianie zdrowotności ekosystemów i organizmów – od mikroorganizmów glebowych po człowieka. W szczególności zadaniem rolnictwa ekologicznego, jest produkcja pełnowartościowej żywności, co w efekcie przekłada się na profilaktykę zdrowotną oraz poczucie dobrostanu. Mając to na względzie w rolnictwie ekologicznym unika się stosowania nawozów, środków ochrony roślin, leków dla zwierząt i dodatków do żywności, które mogą mieć negatywny wpływ na zdrowie [25].

Zasady rolnictwa ekologicznego dotyczą gospodarki rolnej w najszerszym znaczeniu, począwszy od sposobu traktowania gleby, wody, roślin i zwierząt w celu produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności oraz innych dóbr. Obejmują one poszanowanie krajobrazu i całej wspólnoty istnień – wartości składających się na dziedzictwo przyszlých pokoleń [1, 2, 3].

Ekologiczna produkcja roślinna opiera się na odpowiednio dobranym płodozmianie oraz zastosowaniu nawozów zielonych, naturalnych

i kompostów pochodzących z gospodarstwa rolnego. W pielęgnacji roślin, w tym odchwaszczaniu upraw, stosuje się zabiegi typowo mechaniczne, które nie wymagają stosowania niedozwolonych środków chemicznych. Istotne jest, by powierzchnia gleby była pokryta roślinnością przez możliwie najdłuższy okres w ciągu roku [26, 27].

Obowiązuje stosowanie naturalnych środków ochrony roślin, w tym mikroorganizmów i innych organizmów żywych. Zalecane jest używanie ekologicznego materiału siewnego oraz uprawa odpowiednich odmian, które charakteryzują się wysoką naturalną odpornością na występujące choroby. Do ogólnych zasad zaliczane są także zabiegi głębokiego spulchniania gleby i jej płytkiego odwracania oraz zminimalizowana ilość przejazdów.

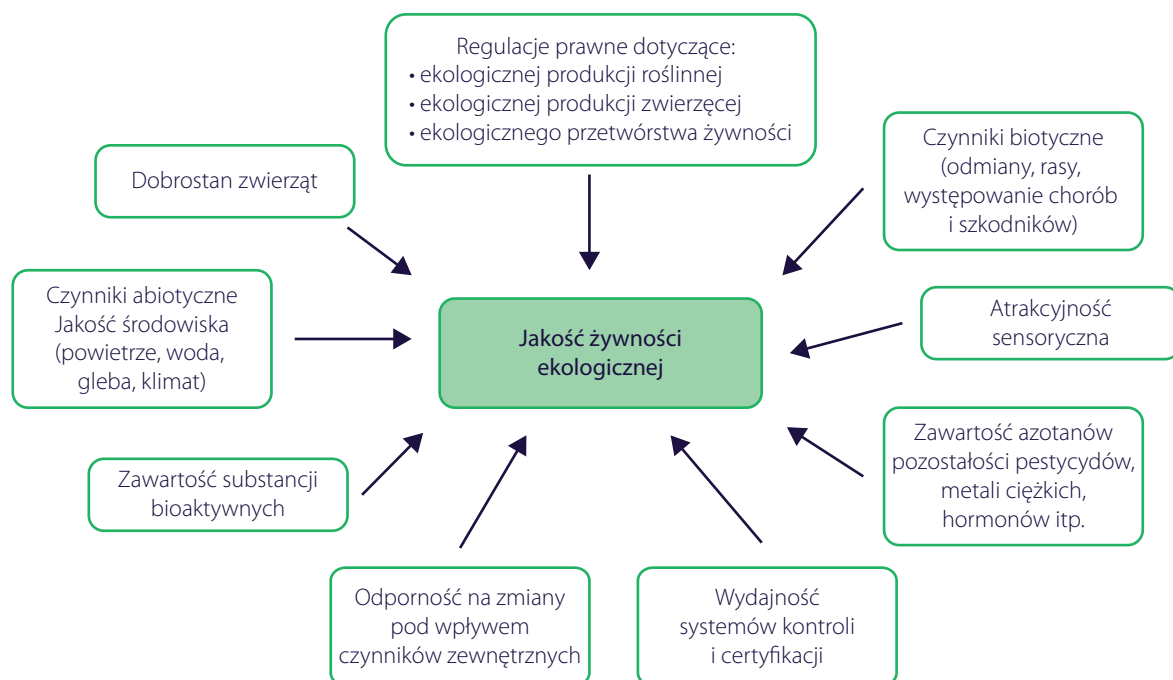
W produkcji zwierzęcej w gospodarstwie ekologicznym wymagania dotyczą przede wszystkim rasy, żywienia oraz warunków utrzymania. Istotne jest również pochodzenie zwierząt, gdyż zasadniczo powinny być one nabywane z gospodarstw ekologicznych. Jednak w sytuacji braku potrzebnej liczby osobników danego gatunku bądź konkretnej rasy zezwala się na odstępstwa od tej zasady.

W celu uzyskania określonej jakości produktów zwierzęcych stosowane są naturalne pasze bez zbędnych dodatków paszowych. Istotny jest dobrostan zwierząt, w tym: nieograniczanie korzystania z wybiegu, dbanie o ściółkę, umożliwianie dostępu do czystej, świeżej wody, odpowiednie regulowanie dostępu światła.

Zabronione jest używanie leków weterynaryjnych i antybiotyków. Dopuszczalne jest stosowanie ekstraktów roślinnych, środków homeopatycznych czy mikroelementów. Zakaz dotyczy także stosowania leków chemioterapeutycznych i stymulatorów wzrostu, tak by produkty żywnościowe były wyprodukowane na bazie naturalnej [2,4,5].

Charakterystyka żywności ekologicznej – jakość zdrowotna

Żywność ekologiczna podlega stałej kontroli, która zapewnia odpowiednią jakość zdrowotną i wartość odżywczą na wszystkich etapach od produkcji, poprzez przechowywanie i przetwarzanie, aż po jej zbycie. Według przyjętego ustawodawstwa na wszystkich produktach ekolo-

Rycina 3. Najważniejsze czynniki wpływające na jakość żywności ekologicznej [14]

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdowska-Kołacz

gicznych musi być zamieszczony kod jednostki certyfikującej i nazwa ostatniego podmiotu (rolnika, sprzedawcy bądź przetwórcy) zajmującego się przygotowaniem do obrotu danego towaru [2, 17].

Graficznym znakiem mówiącym o tym, że produkt jest pochodzenia ekologicznego, jest logo umieszczane na etykietach. Znak ten jest gwarancją, iż dany artykuł spożywczy w co najmniej 95% jest wytworzony metodami ekologicznymi, spełnia określone wymogi, pochodzi wprost od producenta, został dostarczony w zapieczętowanym, jednostkowym opakowaniu do nabywcy i jest opatrzony odpowiednią nazwą [27]. Na jakość żywności ekologicznej wpływa wiele czynników.

Żywność z produkcji ekologicznej bez wątpienia różni się swym składem od żywności konwencjonalnej, która obecnie dominuje na rynku. Ten ostatni termin oznacza, że żywność pochodzi z rolnictwa i przetwórstwa masowego, wykorzystującego syntetyczne środki produkcji: nawozy mineralne, pestycydy, regulatory wzrostu, antybiotyki, dodatki do żywności. Badania przeprowadzone w Polsce i za granicą wykazują we wszystkich warzywach i owocach z produkcji ekologicznej występowanie większej ilości

polifenoli, uważanych za zapobiegające nowotworom, niż w ich odpowiednikach konwencjonalnych. Pozytywną cechą tych produktów jest wyższa odporność na procesy rozkładu: lepiej się przechowują przez zimę, mniej i wolniej się psują. Ma to wymiar zarówno zdrowotny jak też ekonomiczny [26].

Poniższa tabela prezentuje podstawowe różnice między żywnością ekologiczną a konwencjonalną.

Według przeprowadzonych dotychczas badań żywność ekologiczna charakteryzuje się także wysoką wartością odżywczą. Z reguły zawiera ona więcej składników mineralnych, witamin – szczególnie witaminy C – związków fenolowych i antocyjanów. Natomiast cechuje ją mniejsza zawartość szkodliwych substancji, w tym azotanów bądź wolnych aminokwasów [34]. Wiele informacji wskazuje również, że surowce ekologiczne zawierają mniej pozostałości pestycydów niż żywność pochodząca z innych systemów gospodarowania. Jednak nie zawsze uzyskane dane jednoznacznie informują o mniejszej zawartości metali śladowych. Obecność niepożądanych substancji w roślinach nie zawsze jest wynikiem złej gospodarki, może być też spowodowana stanem środowiska, w którym prowadzona

Tabela 1. Porównanie cech żywności ekologicznej i konwencjonalnej [27]

KRYTERIA OCENY	ŻYWNOŚĆ EKOLOGICZNA	ŻYWNOŚĆ KONWENCJONALNA
Ceny produktów →	droższe	tańsze
Substancje dodatkowe: konserwanty, barwniki, substancje smakowe i in. →	dopuszczone substancje określone przepisami	stosowane
Zawartość azotanów →	mniejsza	większa
Zawartość białek →	zbliżony poziom	zbliżony poziom
Zawartość zanieczyszczeń: pestycydów, substancji toksycznych i in. →	niższa, a nawet śladowa	wyższa
Zawartość tłuszczu →	niższa całkowita zawartość oraz wyższa nienasyconych kwasów tłuszczowych w mięsie wołowym i drobiowym	wyższa całkowita zawartość w mięsie
Zawartość mikro i makroelementów →	wyższa w produktach roślinnych	niższa w produktach roślinnych
Zawartość witamin →	wyższy poziom witaminy C w warzywach	podobny poziom pozostałych witamin
Antyoksydanty →	wyższa zawartość	niższa zawartość
Mikroorganizmy chorobotwórcze →	nieznacznie większe ryzyko	brak
Mikotoksyny →	wyższy poziom lub zbliżony	niższy poziom lub zbliżony

jest produkcja ekologiczna. Zarówno polskie jak i zagraniczne badania wykazały, że ekologiczne warzywa i owoce w porównaniu do surowców konwencjonalnych zawierają więcej suchej masy, a co za tym idzie, mniej wody, dlatego mają większą wartość odżywczą. Oznacza to, że zjemy więcej wartościowych składników w takiej samej porcji posiłku i w rezultacie szybciej się nasycamy [26, 27].

W wielu badaniach naukowych stwierdzono więcej witaminy C w ekologicznych ziemniakach, papryce, pomidorach, jabłkach, czarnych porzeczkach, a także wielu innych ekologicznych surowcach niż w konwencjonalnych owocach i warzywach. W ekologicznej marchwi, papryce, pomidorach i dyni występuje więcej β karotenu. Ponadto w warzywach i owocach produkowanych ekologicznie znajduje się więcej cukrów.

Żywność ekologiczna jest wolna od GMO. Nowe zasady przyjęte w UE wykluczają GMO z produkcji ekologicznej w jakiegokolwiek formie: żywności, paszach, substancjach pomocniczych w przetwórstwie, jako środki ochrony roślin, nawozy, środki poprawiające właściwości gleby, nasiona, roślinny materiał rozmnożeniowy, mikroorganizmy i zwierzęta [30,32]. UE wprowadziła standardową deklarację potwierdzenia braku GMO w produktach. Za wadę żywności ekologicznej można uznać aspekt ekonomiczny, gdyż produkty ekologiczne są droższe. Według przeprowadzonych badań konsumenci są skłonni zapłacić cenę o 10% wyższą za ekologiczne artykuły żywnościowe. Jednakże produkty ekologiczne charakteryzują się aż 30–50% wzrostem cen w stosunku do produktów konwencjonalnych [32].

Poziom wiedzy o żywności ekologicznej wśród polskich konsumentów

Rynek rolnictwa i żywności ekologicznej w Polsce ulega ciągłemu rozwojowi. Zdecydowanie wzrasta zainteresowanie konsumentów produktami naturalnymi, ekologicznymi, wyprodukowanymi w tradycyjny sposób, co wskazuje na zmieniające się potrzeby współczesnego człowieka. Badania

ankietowe prowadzone na przestrzeni ostatnich lat w wybranych grupach konsumentów takich jak: klienci sklepów ekologicznych oraz tzw. sieciówek, uczniowie liceów, studenci, pracownicy korporacji, pracownicy TVP – wskazują, że stan wiedzy konsumentów na temat produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego jest niewystarczający [35]. Większość ankietowanych (54%) czerpie wiedzę na temat jakości produktów spożywczych ze stron internetowych, a 23% z programów telewizyjnych o tematyce konsumenckiej [25].

Główną przyczyną takiego stanu jest niedostateczna informacja w mediach oraz zbyt skomplikowany sposób znakowania żywności ekologicznej. Mimo to jednak większość ankietowanych chętnie kupowałaby produkty ekologiczne, o ile byłyby one łatwiej dostępne, lepiej znakowane i tańsze. Zakup produktów ekologicznych jest najczęściej motywowany troską o własne zdrowie i członków najbliższej rodziny. Niski stan wiedzy o produktach ekologicznych wskazuje na konieczność kształcenia ekologicznego w przedszkolach, szkołach oraz edukacji ekologicznej dorosłych, a przede wszystkim wychowania ekologicznego w środowisku rodzinnym.

Zachowania zakupowe konsumentów

Współcześni konsumenci coraz częściej są świadomymi podmiotami rynku. Wyniki badań przeprowadzonych na przestrzeni ostatnich pięciu lat wskazują, że zdecydowana większość konsumentów zwraca uwagę na informacje zamieszczone na produktach spożywczych, a szczególnie na dane dotyczące zawartości konserwantów. Wszyscy uczestnicy badania deklarowali, że wiedzą co oznacza symbol E, a za najważniejsze cechy, brane pod uwagę podczas zakupu żywności, ankietowani konsumenci uznali: skład ilościowy produktu, cenę i markę [42].

Konsument coraz częściej podejmuje swoje decyzje z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, a także ze świadomością konsekwencji swoich decyzji ze względu na własne zdrowie oraz środowisko naturalne. Domeną dzisiejszego konsumenta jest przede wszystkim

---

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdierska-Kołacz

świadomość skutków podejmowanych decyzji, głównie za sprawą szerokiego dostępu do informacji oraz jego aktywne uczestnictwo w życiu społecznym. Oprócz tego konsument ma wyobrażenie o jakości produktów, a zarazem relacji cena–jakość. Współczesny konsument bardziej odpowiedzialnie kształtuje strukturę swojej konsumpcji oraz potrafi dochodzić swoich praw konsumenckich [3, 7].

Należy także podkreślić, że świat w jakim funkcjonuje współczesny konsument powoduje u niego nowe przejawy zachowań. Do głównych z nich zaliczyć należy: znudzenie ofertą rynkową, zmęczenie natrętnym światem konsumpcji, poszukiwanie poza konsumpcyjnych doznań oraz uświadamianie sobie złudności radości konsumpcji dóbr.

Na zmiany w zachowaniach konsumentów, oprócz czynników społeczno-gospodarczych, ma wpływ przede wszystkim postęp technologiczny i możliwość dostępu do Internetu, który daje konsumentom możliwość dotarcia do różnego rodzaju informacji oraz możliwość komunikowania się bez ograniczeń przestrzennych. Natomiast głównymi podmiotami zaangażowanymi w kształtowanie postaw proekologicznych są sami konsumenci, a zaraz obok nich państwa poprzez swoją politykę oraz firmy za sprawą swoich postaw, zachowań oraz programów marketingowych [5,7].

W dobie globalnej gospodarki podkreśla się coraz wyraźniej etyczną działalność przedsiębiorstw oraz etyczne postępowanie konsumentów. Przedsiębiorstwa, które działają etycznie starają się pogodzić w swojej działalności cele gospodarcze, społeczne i ekologiczne. Mówiąc o społecznej odpowiedzialności biznesu, mamy na myśli także konsumentów, którzy są jego uczestnikami i odgrywają znaczącą rolę poprzez swoje decyzje i wybory.

Obecnie konsumenci kierują się bardziej kwestiami etycznymi i środowiskowymi przy wyborze nabywanych dóbr i usług. Oprócz tego dołączają oni walory estetyczne do wybieranych przez siebie produktów ekologicznych. Niezaprzeczalny jest fakt, że konsumpcja przybiera na sile, a jej skutki dla środowiska mają istotny wpływ. Należy mieć jednak świadomość, że popularyzacja tego

zjawiska może przyczynić się do wzrostu świadomości ekologicznej konsumentów, ale także do nadużyć firm w kwestii tak zwanego *green-washingu*, czyli tylko z pozoru oferowania produktów ekologicznych, które w zasadzie nie mają z ekologią wiele wspólnego.

Etyczna konsumpcja to zakup produktów, które zostały wyprodukowane z poszanowaniem podstawowych praw człowieka i środowiska naturalnego. Wskazuje się na dwie jej formy. Pierwsza z nich to pozytywne kupowanie (ang. *positive buying*), które przejawia się w wybieraniu produktów od przedsiębiorców, którzy kierują się w swej działalności długotrwałym dobrem klientów, społeczeństwa i środowiska, druga – bojkot moralny (ang. *moral boycott*) to nic innego, jak rezygnacja z nabywania produktów od firm, które działają nieetycznie [4].

Ekologiczną alternatywą dla nadkonsumpcji jest konsumpcja zrównoważona. Rozumieć ją należy jako konsumpcję, która skłania do zastanowienia się nad problemami, które wykraczają poza interesy jednostki podczas dokonywania zakupu dóbr i usług oraz ich konsumowania. Zrównoważona konsumpcja obejmuje, nie tylko kwestie ekologiczne, ale także równość, prawa człowieka i polityczne aspekty zrównoważonego rozwoju w procesie produkcji i konsumpcji. Wszystkie te aspekty wskazują na wytyczne dotyczące sposobu zmniejszania społecznego i ekologicznego wpływu tego, co konsumujemy. Można rozumieć, w związku z tym, zrównoważoną konsumpcję jako interpretację zrównoważonego rozwoju w sferze spożycia. Zrównoważona konsumpcja przejawia się w kilku aspektach. Po pierwsze w wymiarze ekonomicznym, poprzez ustalenie właściwej proporcji między konsumpcją bieżącą i przyszłą. Następnie, przez maksymalizację użyteczności konsumpcji i jakości środowiska naturalnego, spełniony zostaje jej aspekt ekologiczny. Mówiąc o względnie równym podziale dóbr wśród społeczeństwa mamy do czynienia z aspektem społecznym. Występuje również aspekt psychologiczny, za sprawą którego to procesy konsumpcji poprawiają jakość życia ludzi. Gwarancja, że sposób w jaki zaspokajane są potrzeby ludzi nie narusza ładu przestrzennego, stanowi aspekt przestrzenny. Ostatni wymiar – czasowy, łączy

wszystkie powyżej wymienione aspekty zapewniając ich realizację w nieograniczonej perspektywie czasowej [7, 10, 11, 12]

Świadomy konsument – popyt na żywność ekologiczną

Według badania GFK Polonia 2016 (Polska na Widelcu. Zwyczaje żywieniowe Polaków 2016), co trzeci Polak wybiera produkty ekologiczne. Natomiast z badania Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu w 2016 wynika, że regularnych konsumentów ekożywności jest ok. 8%, ale trzeba wziąć pod uwagę fakt, że próba obejmowała osoby z miast od 50 tys. mieszkańców, gdzie przypuszczalnie jest więcej takich osób niż w całej populacji. Z badań innych szkół wyższych wynika, że najczęściej kupowana żywność ekologiczna to świeże warzywa i owoce (74%) oraz jajka (58%). Ponadto żywność ekologiczna jest oceniana pozytywnie jako zdrowa, smaczna, naturalna, przyjazna środowisku, bez GMO, wysokiej jakości – taką opinię potwierdzają badania wspomnianego Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu oraz wyniki badań Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z 2017, w których studenci w zdecydowanej większości utożsamiali żywność ekologiczną z takimi cechami, jak: dużo walerów odżywczych, nieprzetworzona, zalety zdrowotne, bez GMO, pozbawiona konserwantów, krótki czas trwałości do spożycia oraz nie zanieczyszcza środowiska [9, 35, 36].

Problemem zgłaszanym przez respondentów ekożywności jest jej zbyt wysoka cena, słaba dostępność, a także trudności w rozpoznaniu i słaba prezentacja w miejscu sprzedaży – takie zarzuty wysunęli respondenci cytowanego wcześniej badania przeprowadzonego przez Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Inną istotną barierą zakupu może być nierozpoznawanie certyfikatu ekożywności lub brak zaufania do niego, co potwierdziły badania SGGW i Akademii Ekonomicznej w Katowicach w 2009 roku. Z kolei z badania przeprowadzonego w 2014 roku wśród studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu [6] wynika, że motywy zakupu ekożywności to:

- dbałość o zdrowie swoje i bliskich (zdrowe odżywianie, szczególne potrzeby zdrowotne np. ciąża, zachowanie zdrowia, dłuższe życie, zapewnienie zdrowia dzieciom, opór przed spożywaniem chemicznej żywności, strach przed chorobami wywołanymi złą dietą i niską jakością żywności oraz przedwczesną śmiercią);
- dobry, tradycyjny smak, który bywa również przypisywany produktom od lokalnych rolników;
- moda i chęć naśladowania innych;
- przekonania i specyficzny styl życia (ochrona środowiska naturalnego, pobudki etyczne, wegetarianizm) [36].

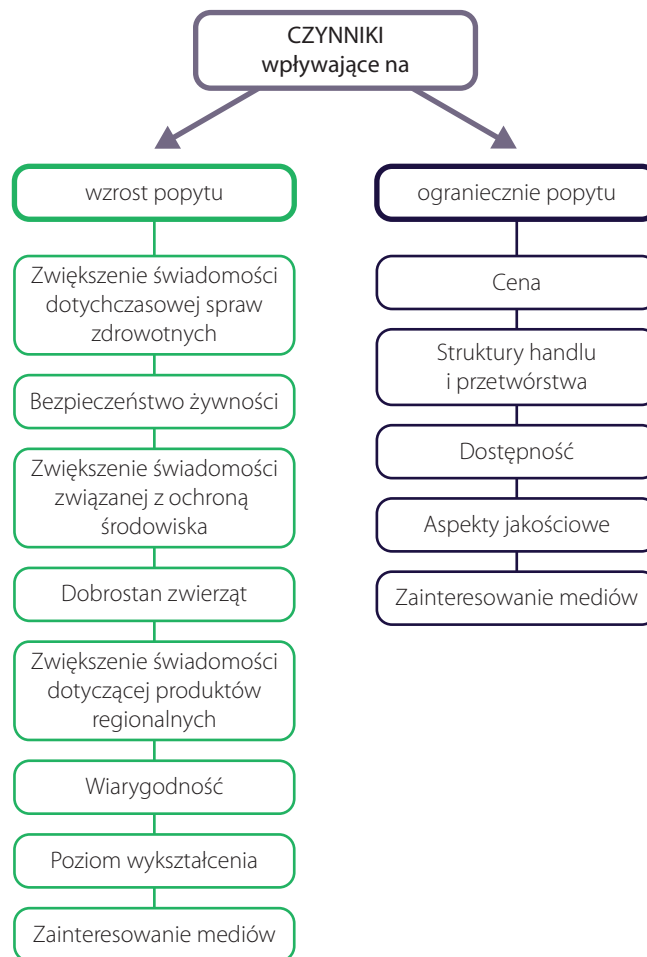
Aspekt zdrowotny okazał się również głównym powodem konsumpcji ekożywności w wielu innych badaniach, w których wskazywano także większą zawartość składników odżywczych w ekożywności oraz jej dobry smak

W badaniach CBOS z 2014 roku około jednej piątej ankietowanych – 19% – często kupuje produkty sygnowane jako zdrowa żywność i tylko 6% – kupuje zawsze lub prawie zawsze. Czynnikiem decydującym o zakupie bądź nie żywności ekologicznej jest wiele [33].

Wiele uwagi poświęca się odpowiedzi na pytanie, kim jest konsument żywności ekologicznej. Badania z wykorzystaniem profilowania demograficznego wykazały, że cechy demograficzne są skuteczne w opisie typowego konsumenta żywności ekologicznej. Żywność ekologiczną kupują przede wszystkim mieszkańcy dużych miast, z wykształceniem średnim i wyższym, deklarujący dobrą, sytuację materialną [13, 14].

Z badań jakościowych SGGW w 2011 roku wynika, że konsumentem ekożywności są częściej kobiety, osoby z wykształceniem wyższym lub średnim, mieszkańcy dużych miejscowości, prowadzący zdrowy styl życia, o dochodach średnich lub wysokich, raczej osoby młodsze, szczególnie te posiadające dzieci, a także osoby dysponujące wolnym czasem, zainteresowane gotowaniem, ceniące walory smakowe żywności, czytające etykiety produktów, dbające o kondycję i sylwetkę, lubiące kupować drogą, ekskluzywną żywność, otwarte na nowości, przywiązujące

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdorska-Kończ

Rycina 4. Czynniki wpływające na wzrost lub ograniczenie popytu na żywność ekologiczną [14]

znaczenie do marki, ceniące żywność wyprodukowaną w Polsce [22].

Jednakże sami konsumenci i niektórzy eksperci obalają mit, że konsumentem ekologicznej musi być osoba bogata. Osoby kupujące ekożywność są silnie zmotywowane w aspekcie zdrowia i po prostu przystają na wyższą cenę. Żywność ekologiczna, w większości przypadków, jest wybierana przez osoby świadome i przekonane, że taki sposób odżywiania będzie miał korzystny wpływ na ich zdrowie. Jeśli konsument dokonał takiego wyboru, a nie stać go na cały koszyk ekologiczny, wybiera tylko niektóre kategorie produktów, ogranicza się do zakupów ekologicznych dla dziecka lub oszczędza na innych zakupach, aby móc kupić żywność ekologiczną. Ten fakt potwierdzają badania IMAS International z 2017 roku [36].

Z tych samych badań wynika, że osoba, która kupuje ekożywność to najczęściej dojrzała kobieta z dziećmi. Jest to kobieta świadoma, wykształcona, wyedukowana w zakresie zdrowia i ukierunkowana na zdrowie, ciekawa świata i poszukująca informacji, często zaangażowana w sprawy lokalnej społeczności.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju będąca równocześnie pewnym kierunkiem ekofilozoficznym zajęła w ostatnim czasie ważne miejsce w filozofii, polityce i ekonomii. Dokonujące się od lat siedemdziesiątych XX wieku zmiany polegające na zwrocie w myśleniu o środowisku naturalnym doprowadziły do przeniesienia swych idei do wymagań prawnych większości krajów i organizacji międzynarodowych. Zrównoważony rozwój to rozwój rozumiany integralnie w sensie ekologicznym, kulturowym i ekonomicznym.

Trwały i sprawiedliwy rozwój powinien oznaczać: trwałość ekologiczną, rozwój ekonomiczny, sprawiedliwość społeczną między pokoleniami oraz w obrębie każdego pokolenia. System zrównoważonego rozwoju to system wartości uznawanych, ważnych w perspektywie realizacji celów zrównoważonego rozwoju, które są realizowane na wielu płaszczyznach m.in.: edukacyjnej, ekonomicznej i politycznej [32, 40].

Główne determinanty rozwoju rolnictwa ekologicznego to przede wszystkim propagowanie idei zrównoważonego rozwoju oraz potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa żywności. Ten przyjazny środowisku system produkcji dostarcza żywność o gwarantowanej jakości, którą zapewnia system certyfikacji. Istotny wpływ na rozwój rynku produktów ekologicznych ma postrzeganie ich przez klientów jako zdrowszych i smaczniejszych. Dla wielu konsumentów znaczenie ma również sposób pozyskiwania żywności, a rolnictwo

ekologiczne oszczędniej gospodaruje zasobami naturalnymi i w mniejszym stopniu niż intensywna produkcja konwencjonalna naraża środowisko na zanieczyszczenia [18, 20, 21, 23, 29, 31].

Rynek produktów ekologicznych dopiero się kształtuje i zachodzą w nim dynamiczne zmiany. Konkurencja w warunkach wolnego handlu jest jednak duża, a wymagania konsumentów wysokie. Ważna jest, nie tylko jakość produktów, ale również stopień ich przetworzenia, dostępność i cena, która jest niezwykle istotna dla konsumentów w Polsce.

Zrównoważony rozwój to nowy wzorzec rozwoju społeczno-gospodarczego, świadomy wybór i nakaz – konieczny element rozwoju współczesnego świata – który w ostatnich latach nadaje kierunek postępowi cywilizacyjnemu oraz zapewnia wysoką jakość życia obywateli poprzez zrównoważoną ochronę środowiska przyrodniczego oraz wpływ, jaki ma na zmianę ich zachowań.

Piśmiennictwo

1. Brodzińska K. Rolnictwo ekologiczne – tendencje i kierunki zmian. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego 2014;14(29)3: 27–36.
2. Czapski J, Górecka D. [red.]. Żywność prozdrowotna – składniki i technologia. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Poznańskiego; 2014.
3. Dąbrowska A, Babicz-Zielińska E. Zachowania konsumentów w stosunku do żywności nowej generacji. Hygeia Public Health 2011; 46(1): 39–46.
4. Dąbrowska A, Janoś-Kresło M. Etyka działalności przedsiębiorstw a etyka postępowania konsumentów. Marketing i Rynek 2012;1;11–12.
5. Didkowska A, Orłowska B, Jachnis A, Anusz K. Wartość odżywcza ekologicznych produktów spożywczych pochodzenia zwierzęcego jako element bezpieczeństwa żywności. Życie Weterynaryjne 2017; 92(3): 208–210.
6. Escher I, Petrykowska J. Żywność ekologiczna w opinii młodych polskich konsumentów – wyniki badania. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 2016; 113: 33–44.
7. Faszczewska K, Zalejski J. Zachowania polskich konsumentów wobec produktów ekologicznych. Economy and Management 2012; 3: 92–104.
8. Gadomska J, Sadowski T, Buczkowska M. Ekologiczna żywność jako czynnik sprzyjający zdrowiu. Probl Hig Epid 2014; 95(3): 556–560.
9. Gorczevska A. [red.]. Współczesne problemy ekologiczne świata. Wybrane zagadnienia. Toruń: Kolegium Jagiellońskie, Toruńska Szkoła Wyższa; 2017: 199–221.
10. Janoś-Kresło M, Mróz B. [red.]. Konsument i konsumpcja we współczesnej gospodarce. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa – Oficyna Wydawnicza 2006; 73–75.
11. Kilar M, Kilar J, Ruda M. Rolnictwo ekologiczne jako źródło żywności funkcjonalnej. W: Tarko T, Drózd I, Najgebauer-Lejko D, Duda-Chodak A. [red.]. Innowacyjne rozwiązania w technologii żywności i żywienia człowieka. Kraków: Polskie Towarzystwo Technologów Żywności; 2016: 195–204.

Laura Roguska, Norbert Rączka, Grażyna Świdierska-Kołacz

---

12. Komorowska D. *Ekonomika produkcji ekologicznej w Polsce*. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2009; 73: 144–153.
13. Kucińska K. Poziom wiedzy o żywności ekologicznej wśród mieszkańców Warszawy. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering* 2009; 54(3): 164–172.
14. Kwasek M. [red.]. *Z badań na rolnictwem społecznie zrównoważonym. Żywność ekologiczna – regulacje prawne, system kontroli i certyfikacji*. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy; 2013.
15. Leśkiewicz K. *System jakości produktów rolnictwa ekologicznego – aspekty prawne*. Poznań: Polskie Wydawnictwo Prawnicze Juris; 2011.
16. Łukasiński W. Zarządzanie jakością produktu ekologicznego. *Żywn Nauka Technol Jakość* 2008; 1 (56): 146–153.
17. Maruszewska N. *Znakowanie produktów ekologicznych*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2016; 461: 138–146.
18. Melski K, Walkowiak-Tomczak D. [red.]. *Żywność dla świadomego konsumenta*. Poznań: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Nauk o Żywności i Żywieniu; 2016.
19. Miśniakiewicz M, Suwała G. *Żywność ekologiczna w świadomości Polaków*. Zeszyty Naukowe AE w Krakowie 2006; 706: 57–75.
20. Nestorowicz R, Pilarczyk B, Jerzyk E, Rogala A, Disterheft A. *Raport z badań przeprowadzonych w ramach projektu: Postawy etnocentryczne konsumentów (w ujęciu lokalnym) a szanse i bariery rozwoju rynku żywności ekologicznej*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań listopad 2016.
21. Olech E, Kuboń M. *Motywy wyboru produktów ekologicznych przez konsumentów segmentu demograficznego z terenu Małopolski*. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 2015; 17(1): 164–169.
22. Orzeszko-Rywka A, Jankowski P, Lipińska E. *Czynniki warunkujące popyt na żywność ekologiczną w kontekście przeobrażeń rynku żywności ekologicznej w Polsce i innych krajach Europy*. Warszawa: SGGW, Wydział Nauk o Żywieniu Człowieka i Konsumpcji; 2011.
23. Pilarski S. *Ocena sprawności rynkowego przepływu ekożywności w świetle wyników jakościowych badań marketingowych*. *Ekonomiczne Problemy Usług* 2009; 41: 130–139.
24. Prutis S. *Regulacje prawne produkcji ekologicznej w rolnictwie polskim*. *Studia Iuridica Agraria* 2013; 11: 39–60.
25. Salejda AM, Krasnowska G, Buska K. *Konsument na rynku żywności – jego wiedza i zachowanie*. W: Melski K, Walkowiak-Tomczak D. [red.]. *Żywność dla świadomego konsumenta*. Poznań: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Nauk o Żywności i Żywieniu; 2016: 15.
26. Sazońska B. *Wymogi formalno-prawne dla przetwórstwa ekologicznego*. Radom: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie; 2011.
27. Staniak S. *Charakterystyka żywności produkowanej w warunkach rolnictwa ekologicznego*. *Polish Journal of Agronomy* 2014; 19: 25–35.
28. Sztumski J. *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Katowice: Śląsk Wydawnictwo Naukowe; 2005.
29. Szymańska K. *Czynniki kształtujące podaż na żywność ekologiczną*. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2011; 2: 125–130.
30. Tarko T, Drózd I, Najgebauer-Lejko D, Duda-Chodak A. [red.]. *Innowacyjne rozwiązania w technologii żywności i żywienia człowieka*. Kraków: Polskie Towarzystwo Technologów Żywności; 2016.
31. Witek L. *Zachowania konsumentów na rynku produktów ekologicznych w Polsce o innych krajach Unii Europejskiej*. *Handel Wewnętrzny* 2014; 1(354): 281–290.
32. Zachara A, Juszcak L. *Żywność ekologiczna, tradycyjna... – współczesna moda czy niezbędny element zrównoważonego rozwoju*. W: Tarko T, Drózd I, Najgebauer-Lejko D, Duda-Chodak A. [red.]. *Innowacyjne rozwiązania w technologii żywności i żywienia człowieka*. Kraków: Polskie Towarzystwo Technologów Żywności; 2016; 32–39.
33. *Zachowania żywieniowe Polaków*. Komunikat z badań CBOS Nr 115, Warszawa 2014.
34. Załęcka A, Rembiałkowska E. *Koncepcje żywności ekologicznej oraz perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w XXI wieku*. *Nauka o żywieniu człowieka. Osiągnięcia i wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW; 2013.

35. Żywność ekologiczna w Polsce 2017 (Badania ankietowe: Ekologiczna żywność w opiniach i zachowaniach Polaków korzystających z Internetu). Wrocław: IMAS International; 2017.
36. Żywność ekologiczna w Polsce 2017 (Część druga raportu – wyniki badania jakościowego). Wrocław: IMAS International; 2017.

Akty prawne:

37. Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące jednostek organizacyjnych oceniających i potwierdzających zgodność środków do produkcji ekologicznej z wymaganiami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego niektórych warunków produkcji ekologicznej z dnia 2 marca 2010 r. Dz.U. Nr 54, poz. 326.
38. Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące niektórych warunków produkcji ekologicznej z dnia 18 marca 2010 r. Dz.U. Nr 56, poz. 348.
39. Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące zasad nabywania uprawnień inspektora rolnictwa ekologicznego z dnia 12 maja 2010 r. Dz.U. nr 94, poz. 607.
40. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1254/2008 z dnia 15 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 889/2008 ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli. D. U. UE L 337 z 16.12.2008 r.
41. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli. Dz.U.U.E.L 250 z 18.9.2008 r.
42. Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91. Dz.U.U.E.L 189 z 20.07.2007 r.
43. Rozporządzenie Rady (WE) nr 967/2008 z dnia 29 września 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych. Dz.U.U.E.L 264 z 3.10.2008 r.
44. Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym. Tekst jednolity. Dz.U. 2017, nr 116, poz. 975.
45. Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o zmianie ustawy o rolnictwie ekologicznym. Dz.U. 2015, poz. 55.